

Bezpieczeństwo życia i zdrowia dziecka a działania organizacji pozarządowych

Paulina Waszkiewicz

 <https://orcid.org/0000-0002-2843-0614>

Uniwersytet Gdański

ZALECANE CYTOWANIE:

Waszkiewicz, P. (2021). Bezpieczeństwo życia i zdrowia dziecka a działania organizacji pozarządowych. W: G. Całek, E. Sielicka (red.), *Dziecko w organizacji pozarządowej* (s. 71–83). Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego.

STRESZCZENIE

Czasami oprawcą dziecka bywa osoba najbliższa, zaś trauma zostaje na całe życie. Ustawodawstwo zarówno międzynarodowe, jak i krajowe, nie milczy w kwestiach dzieci – ofiar. Wręcz przeciwnie – wprowadzane są różne regulacje, mające na celu jak najlepszą ochronę dzieci. Organizacje pozarządowe uzupełniają często niewystarczającą działalność rządową w tej kwestii. W niniejszym artykule zostały omówione te instytucje, których celami jest ochrona dzieci przed przestępstwem oraz pomoc małoletnim ofiarom w drodze do odzyskania normalnego życia.

SŁOWA KLUCZOWE

dziecko, ofiara, organizacja pozarządowa, pokrzywdzony, przemoc, przestępstwo.

WPROWADZENIE

Wiele regulacji międzynarodowych oraz polskich jako szczególny podmiot ochrony traktuje dziecko, wprowadzając regulacje czy nawet całe akty prawne, poświęcone dzieciom. W przypadku prawa międzynarodowego jednym z najważniejszych aktów prawnych poświęconych dzieciom jest Deklaracja Praw Dziecka z 20 listopada 1959 r. oraz późniejsza o trzydzieści lat Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r. W pierwszym z tych aktów prawnych wskazano, że „dziecko, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową, wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej, zarówno przed, jak i po urodzeniu”. Zaś w rozumieniu przepisów Konwencji o prawach dziecka „dziecko” oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletniość (art. 1 Konwencji).

Regulacje prawne zawarte w najważniejszym w Polsce akcie prawnym, jakim jest Konstytucja, wskazują, że Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Ponadto w Konstytucji znajduje się norma prawna, która *expressis verbis* nakazuje powołanie Rzecznika Praw Dziecka na mocy ustawy, która będzie określała kompetencje i sposób jego powoływania (art. 74 Konstytucji RP).

Bardzo ważną rolę w kwestii ochrony praw dziecka odgrywają różnego rodzaju stowarzyszenia, fundacje czy inne organizacje, które powołane zostały właśnie w tym celu. W niniejszym artykule omówione zostanie działanie niektórych organizacji pozarządowych, udzielających pomocy dzieciom pokrzywdzonych przestępstwem; ich wpływ na normalne funkcjonowanie dzieci w dorosłym życiu, a także ich rolę w przeciwdziałaniu kolejnym przestępstwom z udziałem dzieci w charakterze ofiary. Prezentowane w artykule ustalenia są wynikiem analizy celów i działalności statutowej organizacji pozarządowych, działających na rzecz dzieci pokrzywdzonych przestępstwem; analizy aktów prawnych oraz analizy danych statystycznych.

PRZESTĘPSTWA KIEROWANE PRZECIWKO MAŁOLETNIM

Przestępstwa skierowane przeciwko dzieciom są niewątpliwie wyzwaniem współczesnego prawa. Wymienione poniżej czyny stanowią tylko przykładowe wyliczenie przestępstw na szkodę małoletnich, których polski ustawodawca stara się chronić. Ochrona dzieci przed popełnieniem przestępstwa ze strony dorosłych ma dwojaki charakter.

Z jednej strony nierzadko fakt, iż ofiarą jest dziecko, wpływa na to, że instytucje wymierzające karę sprawcy mają do czynienia z typem kwalifikowanym czynu zabronionego pod groźbą kary (Pohl, 2019, s. 64–65). W konsekwencji oznacza to, iż prawodawca zaostrza odpowiedzialność karną w przypadku, gdy ofiarą jest dziecko. Przykładem takiego działania ustawodawcy jest wprowadzenie § 3 do przepisu art. 197 kk (Budyn-Kulik, 2013, s. 1–4), zgodnie z którym: „Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia: (1) wspólnie z inną osobą; (2) wobec małoletniego poniżej lat 15; (3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3”.

Czasami dzieje się również tak, że ustawodawca wprowadza dodatkowy typ podstawowy przestępstwa, gdy ofiarą jest dziecko. Taką konstrukcją przyjęto w art. 207 § 1a kodeksu karnego, zgodnie z którym: „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”. Na przykładzie art. 207 kk najłatwiej dostrzec różnicę pomiędzy dwoma typami podstawowymi przestępstwa znęcania się – fizycznego i psychicznego, kiedy ofiarą staje się m.in. dziecko, a określonym w § 1. Przestępstwa te zagrożone są karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat, gdy ofiarami przestępstwa mogą być osoby najbliższe lub inne osoby pozostające w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy (Dogmaty Karnisty, 2017). W konsekwencji oznaczać to będzie, iż zakresy tych norm krzyżują się.

Nadto ustawodawca w kodeksie karnym wskazuje wprost, iż niektóre przestępstwa mogą być popełnione wyłącznie na szkodę małoletniego, m.in. pedofilia (art. 200 kk), dzieciobójstwo (art. 149 kk) czy rozpijanie małoletniego (art. 208 kk). Konstrukcja tych czynów pozwala uznać, iż każdorazowo ofiarą będzie dziecko. Oczywiście przytoczone przepisy są jedynie nielicznymi regulacjami prawnymi, które chronią małoletniego-ofiarę.

Należy również pamiętać, że sprawca może jednak popełnić więcej niż jeden czyn. Może się zdarzyć także sytuacja, w której jeden czyn popełnia więcej niż jeden sprawca, np. rodzice dziecka działają wspólnie.

Warto także wspomnieć, iż czasami na rodzicach lub prawnych opiekunach dzieci ciąży szczególnie prawny obowiązek zapobieżenia skutkowi, którym może być np. śmierć dziecka. Wówczas taka osoba dorosła staje się gwarantem niewystąpienia skutku. „(...) rodzice zobowiązani są do pieczy nad zdrowiem i życiem swoich dzieci. Mają więc szczególnie, prawny obowiązek zapobiegania wszelkim niebezpieczeństwom, jakie mogłyby grozić tym dobrom. Ich uwaga musi być skupiona na dobru, a nie na potencjalnych źródłach niebezpieczeństwa. Obowiązek zaktualizuje się dopiero wtedy, gdy będzie możliwe obiektywne rozpoznanie niebezpieczeństwa” (Tokarczyk, 2014, s. 206). Gwarant może popełnić przestępstwo przez zaniechanie ciążącego na nim szczególnego, prawnego obowiązku, lecz wtedy, kiedy dany czyn jest obiektywnie możliwy do spełnienia. Nie można bowiem wymagać od gwaranta czegoś więcej,

niż jest w stanie zrobić. Niemniej można od niego wymagać, aby szukał pomocy w instytucjach lub u osób, które mogą wraz z nim zapobiec skutkowi.

STATYSTYKI

Z policyjnych statystyk, prowadzonych na podstawie procedury „Niebieskiej Karty”, wynika, iż w roku 2019 liczba ofiar przemocy domowej, jaką stanowiły osoby małoletnie, wynosiła 12161. Jest to druga najliczniejsza grupa pokrzywdzonych po kobietach. Należy także podkreślić, iż dane udostępnione na stronie Komendy Głównej Policji od 2012 r. nie uwzględniają przestępstw, które nie zostały prowadzone w procedurze „Niebieskiej Karty”, lecz przez uprawnione do tego organy niepolicyjne. W praktyce oznaczało to, iż uprawnionymi do wszczęcia procedury „Niebieskiej Karty” są: policjanci, pracownicy socjalni, lekarze, pielęgniarki, ratownicy medyczni, pedagodzy szkolni czy nauczyciele, o ile uznali, że należy wszcząć taką procedurę. Niemniej od 2012 r. w statykach policyjnych znalazły się tylko informacje o wszczętych procedurach przed funkcjonariuszami Policji (Kalinowska, 2019, s. 145).

Przed rokiem 2012 statystyki uwzględniały także informacje o liczbach skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji, takich jak m.in.: ośrodki pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, placówki służby zdrowia, placówki szkolno-wychowawcze oraz organizacje pozarządowe. Jednakże w 2012 r. zmienił się system rejestracji statystycznej w związku z przemocą domową, przez co w nowych statystykach nie znajdują się już dane tak szczegółowe, jak w latach wcześniejszych.

Jak nietrudno się domyślić, liczby statystyczne przed i po 2012 diametralnie się od siebie różnią. Przed rokiem 2012 liczba ofiar przemocy domowej wg procedury „Niebieskiej Karty” wynosiła zawsze ponad 100 tys. ofiar. Gwałtowny wzrost ofiar przemocy domowej można zaobserwować w latach 2004–2006, gdzie liczba pokrzywdzonych wynosiła ponad 150 tys. W 2011 r. odnotowano jedną z niższych liczb pokrzywdzonych przemocą domową. W 2012 r. liczba ofiar przemocy domowej wg procedury „Niebieskiej Karty” podjętych wyłącznie przez Policję wynosiła już 76 993. Liczby poniżej 100 tys. pokrzywdzonych utrzymuje się do 2019 r. Wyjątkiem jest jednak rok 2014, w którym liczba pokrzywdzonych przemocą domową wynosiła 105332 osoby.

Obecnie statystyki policyjne dotyczące procedury „Niebieskiej Karty” nie uwzględniają także wieku dzieci, wskazując jedynie, iż ofiarą przestępstwa jest „małoletni”. Od 1999 r. do 2011 r. podział był bardziej szczegółowy, gdyż wśród ofiar małoletnich wskazywano dwie grupy, a mianowicie: dzieci do lat 13 oraz małoletni od 13 do 18 lat. Liczniejszą grupę pokrzywdzonych stanowiły dzieci, należące do pierwszej z tych grup.

Ze statystyk możemy bez wątplenia wywnioskować, iż małoletni to druga grupa (po kobietach) narażona na przemoc domową. Ponadto analiza danych pokazuje, że częściej ofiarami były (przynajmniej w latach 1999–2011) dzieci poniżej 13 roku życia. W statystykach do roku 2012 wskazano również liczbę przeprowadzonych interwencji Policji. Dane uwzględniają także liczby skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji do 2011 r. łącznie. Amalizując te dane, można zauważyć wzrost

znaczenia organizacji pozarządowych, gdyż w poszczególnych latach liczby te stopniowo rosną do 2009 r., natomiast w latach 2010–2011 widać niewielki spadek. Obecnie ze statystyk policyjnych nie uzyskamy informacji o udziale instytucji, które nie są Policją.

Co więcej, ze statystyk policyjnych wynika, iż liczba przestępstw z art. 207 kodeksu karnego w 2016 r. wynosiła 14513, zaś liczba wszczętych postępowań na podstawie art. 207 kk wynosiła wówczas 26633. Przed nowelizacją przepis z art. 207 §1 kk miał następujące brzmienie: „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5” i funkcjonował w tej formie od momentu uchwalenia obecnego kodeksu karnego, tj. od 1997 r. do roku 2017, w którym wprowadzono nowelizację niniejszego przepisu (ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U 2017 poz. 773). Obecnie art. 207 kk ma inną konstrukcję, gdyż ustawodawca, wprowadzając ustawą z marca 2017 r. §1a, zwiększa odpowiedzialność karną za znęcanie się m.in. nad osobą nieporadną ze względu na wiek, jak to nierzadko ma miejsce w sytuacji znęcania się nad dzieckiem.

Jednakże bezpieczeństwo dziecka w dzisiejszych czasach nie ogranicza się do przemocy fizycznej. Osoby małoletnie często bywają ofiarami przestępstw popełnianych przez internet. Dlatego współcześnie podkreśla się, jak ważną kwestią jest bezpieczeństwo dziecka w sieci. Niebagatelizowana jest także przemoc seksualna w stosunku do dzieci. W 2009 r. zauważył takie zagrożenie polski prawodawca, który wprowadził art. 200a do kodeksu karnego (ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009 nr 206 poz. 1589). Zgodnie z art. 200a § 1 kk:

Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Zaś zgodnie z § 2:

Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Według statystyk policyjnych uwodzenie małoletniego poniżej lat 15 z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej najczęściej miało miejsce w 2017 r., kiedy to odnotowano najwięcej postępowań wszczętych, przestępstw stwierdzonych i przestępstw wykrytych. Widać wzrost liczb w wymienionych powyżej postępowaniach w latach 2010–2017, a następnie niewielki spadek w latach 2018–2019. W 2013 r. wskaźnik wykrycia przestępstwa z art. 200a kk był najwyższy, zaś najniższy w 2010 r.

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE ZAJMUJĄCE SIĘ PRZEMOCĄ

Organizacje pozarządowe działające przeciw przemocy dzieciom dzielą się na te, które pomagają ofiarom przemocy w ogóle bądź kobietom, które są najczęstszymi ofiarami przemocy domowej według policyjnych statystyk, oraz te, które dotyczą tylko dzieci. Do pierwszej z tych grup zaliczamy m.in. Stowarzyszenie Drzwi Otwarte oraz Fundację A.R.T.

Według informacji zawartych na stronie **Stowarzyszenia Drzwi Otwarte**, organizacja ta działa od 1995 r. na terenie Polski, zaś placówki ma w Warszawie. Zgodnie z art. 10 Statutu celami stowarzyszenia są:

- tworzenie warunków sprzyjających twórczości, aktywności poznawczej, społecznej, obywatelskiej i zawodowej Polaków;
- przeciwdziałanie bezrobociu, bezdomności, ubóstwu, wykluczeniu społecznemu, marginalizacji społecznej, przemocy i wszelkim innym negatywnym zjawiskom społecznym;
- rozwijanie zdolności, zainteresowań i potencjału młodego pokolenia Polaków;
- niesienie pomocy socjalnej, terapeutycznej, rehabilitacyjnej, materialnej osobom ubogim, bezdomnym, niepełnosprawnym, chorym, w szczególności dzieciom i młodzieży;
- wspieranie procesów rozwojowych i integracyjnych w społecznościach lokalnych, Polski, krajów UE i świata;
- promowanie idei wolontariatu krajowego i międzynarodowego, tworzenie warunków stymulujących proces rozwoju i upowszechniania postaw wolontariackich Polaków, zwłaszcza młodego pokolenia.

Ponadto warto wskazać, iż stowarzyszenie realizuje swoje cele statutowe przez prowadzenie nieodpłatnej działalności pożytku publicznego, tj. świadczy m.in. następujące usługi: poradnictwo prawne; poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne; doradztwo zawodowe; reintegracja społeczna osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem; prowadzenie centrów integracji społecznej, rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych; resocjalizacja i reedukacja dzieci i młodzieży; prowadzenie ośrodków dla osób bezdomnych, stołówek, hosteli, mieszkań chronionych i socjalnych; prowadzenie ośrodków rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych, ośrodków dziennego pobytu osób niepełnosprawnych, warsztatów terapii zajęciowej, zakładów aktywności zawodowej; wspieranie spółdzielni socjalnych i udział w ich prowadzeniu; prowadzenie szkół i placówek kształcenia ustawicznego, szkół specjalnych; prowadzenie świetlic socjoterapeutycznych i klubów młodzieżowych; organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży; prowadzenie turnusów rehabilitacyjnych i obozów socjoterapeutycznych; organizacja wypoczynku zimowego i letniego dzieci i młodzieży; organizacja żywienia i dożywiania osób ubogich; pozyskiwanie darów rzeczowych i ich dystrybucja; organizacja zbiórek publicznych; organizacja działań artystycznych, kulturalnych, festynów, wystaw, pokazów; organizacja działań sportowych i turystycznych, imprez i zawodów; prowadzenie telefonów zaufania; współpraca z instytucjami państwowymi i samorządowymi (art. 11 i 12 statutu stowarzyszenia).

Stowarzyszenie współpracuje z wieloma instytucjami rządowymi i samorządowymi (m.in. z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urzędem m.st. Warszawy, Samorządem Województwa Mazowieckiego, Naro-

dowym Centrum Kultury), szkołami, instytucjami naukowobadawczymi, placówkami edukacyjnymi, społecznościami lokalnymi oraz innymi organizacjami pozarządowymi.

Dla dzieci i młodzieży Stowarzyszenie Otwarte Drzwi prowadzi świetlicę „Mały Książę”, która „prowadzona jest dla dzieci i młodzieży w wieku od 6 do 15 lat z dzielnicy Praga Północ. Podopiecznym udzielamy wszechstronnego wsparcia, zapewniamy rozwój, pełniąc jednocześnie funkcję profilaktyczną przed tzw. zachowaniem trudnym. Nasze programy mają na celu wzmacnianie zainteresowań, pasji, wykorzystywaniu potencjału drzemiącego w młodym człowieku” (strona internetowa stowarzyszenia). Działanie na rzecz dzieci i młodzieży nie jest jedyną działalnością instytucji, gdyż w kręgu podmiotów, którymi się zajmuje, znajdują się także osoby bezrobotne, bezdomne oraz niepełnosprawne. Niemniej wszystko to może wpływać zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio na małych. Zapoznając się z działaniami stowarzyszenia na rzecz dzieci, wydawać się może, iż ma ona charakter jedynie okazjonalny czy marginalny. Nic bardziej mylnego. Prowadzenie świetlicy dla dzieci to przejęcie w pewien sposób odpowiedzialności za młode osoby, ich postawy w przyszłości oraz kształtowanie osobowości już teraz. Niekiedy małe spotykają się z negatywnymi wzorcami i takie miejsca, jakie proponuje stowarzyszenie, są szansą dla nich na czerpanie z zachowań pozytywnych.

Statut **Fundacji A.R.T.** wskazuje natomiast, iż cele organizacji to m.in.: poradnictwo specjalistyczne; podejmowanie działań prewencyjnych jako pomocy dzieciom krzywdzonym i ich rodzinom; podejmowanie wszelkich form pomocy i inicjatyw zmierzających do zapobiegania i przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci oraz jego skutkom; podejmowanie działań na rzecz ochrony praw dziecka; pomoc ofiarom przemocy w rodzinie, pomoc osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej (§ 4 Statutu Fundacji). Pomimo, że niektóre z działalności statutowych pokrywają się z działalnością Stowarzyszenia Drzwi Otwarte, to Fundacja A.R.T. ukierunkowana jest na dobro rodziny jako podstawowej komórki społecznej.

2 grudnia 2008 r. oficjalnie zarejestrowano Fundację A.R.T., która szczególną troską otoczyła rodzinę, co widać przede wszystkim w organizowanych przez tę instytucję wydarzeniach. Fundacja zatem przekazuje wartości najmłodszym, lecz także przypomina o nich najstarszym. Projekty organizacji mają zbliżać do siebie nie tylko różne pokolenia, ale również rówieśników o podobnych zainteresowaniach. Zauważyć można także, iż poruszane są przez fundację kwestie szczególnie ważne dla rodziny, m.in. problem alkoholizmu i przemocy. Jednakże nie są to wszystkie zagadnienia, którymi zajmuje się fundacja w ramach kolejnych projektów, gdyż próbuje ona ustalić również przyczyny problemów i sposoby zapobiegania im.

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE ZAJMUJĄCE SIĘ BEZPOŚREDNIO BEZPIECZEŃSTWEM DZIECI

Do drugiego typu organizacji, tj. takich, których cele statutowe skupiają się tylko i wyłącznie na dobru dziecka, zalicza się m.in. Fundację Dajmy Dzieciom Siłę oraz Komitet Ochrony Praw Dziecka.

Fundacja Dajmy Dzieciom Siłę jest jedną z najbardziej znanych w Polsce organizacji, działających na rzecz dzieci pokrzywdzonych przestępstwem (wcześniej działała pod nazwą „Fun-

dacja Dzieci Niczyje”). Założona została w 1991 r. Zgodnie z § 6 Statutu: „Celem Fundacji jest ochrona dzieci przed krzywdzeniem i wykluczeniem społecznym oraz niesienie pomocy dzieciom, rodzinom i osobom w sytuacjach kryzysowych, a także wspieranie inicjatyw na rzecz ochrony praw dziecka oraz na rzecz zapobiegania wykluczeniu społecznemu”. W tym miejscu należy zauważyć, iż jest to bardzo zwięzły i konkretny cel w porównaniu do celów statutowych organizacji prezentowanych wcześniej.

Fundacja Dajmy Dzieciom Siłę jako podstawowy podmiot ochrony bez wątpienia traktuje dziecko, zauważając, iż jako najczęściej najsłabsza jednostka w rodzinie narażone jest ono na największe niebezpieczeństwo ze strony dorosłych. Słusznie dostrzeżono, iż zazwyczaj wystarczającą pomocą jest wsparcie rodziny, gdyż jest to jedyne środowisko, które młody człowiek zna i w nim nie odczuwa lęku. W związku z tym fundacja prowadzi programy, które wspierają nie tylko dzieci, lecz również ich rodziców.

W Centrach Pomocy Dzieciom, prowadzonych przez fundację, mogą szukać pomocy dzieci pokrzywdzone m.in. przemocą czy wykorzystywaniem seksualnym. To placówki, które w sposób kompleksowy udzielają bezpłatnego wsparcia medycznego, psychologicznego, psychiatrycznego czy prawnego. Aktualnie prowadzone są trzy takie centra, choć w przyszłości ich liczba ma się powiększyć za sprawą organizacji współpracujących z fundacją.

Bardzo ważnym elementem Fundacji Dajmy Dzieciom Siłę jest prowadzenie od 2008 r. Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży, „który należy do ogólnoeuropejskiej grupy bezpłatnych linii telefonicznych o charakterze społecznym, stworzonych z inicjatywy Komisji Europejskiej. Linia 116 111 od 2020 r. działa codziennie, 24 godziny na dobę. Jest obsługiwana przez wykwalifikowanych psychologów i pedagogów, którzy potrafią rozmawiać z młodymi ludźmi o ich problemach i są w stanie udzielić im profesjonalnej porady w sytuacjach kryzysowych. Konsultanci współpracują z ogólnopolską siecią instytucji i organizacji, które w przypadku podejrzenia, że zdrowie lub życie dziecka jest poważnie zagrożone, są uprawnieni do inicjowania interwencji policyjnej” (strona internetowa FDDS). Ponadto w 2010 r. wprowadzono także Telefon dla Rodziców i Nauczycieli w Sprawie Bezpieczeństwa Dzieci.

To tylko niektóre z działań, jakie FDDS podjęło na rzecz dzieci. Bez wątpienia do najistotniejszych należą także regulacje prawne, wprowadzone pod wpływem działania fundacji. Do najważniejszych należy zaproponowany przez organizację Przyjazny Pokój Przesłuchań Dzieci, w którym to małoletni są przesłuchiwani. Powodem wprowadzenia tego rozwiązania prawnego jest troska o przeżycia psychiczne dziecka. Poza tym FDDS prowadzi programy, które pomagają odnaleźć się dzieciom w internecie, uczulają na nieodpowiednie treści i uczą, jak kreatywnie korzystać z sieci. Warto zwrócić uwagę, iż fundacja wydaje publikacje dotyczące informacji o przestępstwach na szkodę dzieci. Pełnią one rolę edukacyjną. Broszury i inne publikacje FDDS są pisane w sposób przystępny, aby czytelnicy nie mieli problemów ze zrozumieniem zawartych w nich materiałów. Gdyby jednak były jakieś trudności, autorzy zawierają w swoich tekstach wyjaśnienia najważniejszych pojęć. W broszurach zawarte też są elementy badań społecznych (Podlewska, Szredzińska, Włodarczyk, 2019, s. 14–16).

Komitet Ochrony Praw Dziecka powstał 21 listopada 1981 r., czyli krótko przed wprowadzeniem stanu wojennego w Polsce. Obecnie prowadzi 20 oddziałów w różnych polskich miastach, świadcząc pomoc przede wszystkim dzieciom pokrzywdzonym przestępstwem. Do za-

dań statutowych KOPD należy także ochrona praw dzieci i stanie na straży ich przestrzegania. Zgodnie z art. 7 Statutu, cele komitetu obejmują: „ochronę praw i interesów dziecka; zapewnienie wsparcia dzieciom i rodzinom przeżywającym trudności poprzez budowanie systemu wsparcia rodziny; zapobieganie krzywdzeniu i wykluczeniu społecznemu dzieci; wspieranie inicjatyw na rzecz promocji i ochrony praw człowieka, w tym w szczególności praw dziecka, profilaktyki krzywdzenia dzieci, promocji odpowiedzialnego rodzicielstwa”.

Działania organizacji jeszcze bardziej skupiają się na dzieciach jako podmiotach, które należy otoczyć szczególną troską, gdyż same często nie są w stanie się chronić. Widać to m.in. w działaniach komitetu, organizującego wiele wydarzeń, głównie skierowanych do dzieci lub rodziców, którzy borykają się z jakimś problemem, a przez to zaniedbują opiekę nad małoletnimi. KOPD angażuje się również w wychowanie młodego człowieka, przekazanie dobrych wzorców oraz wskazuje opiekunom prawnym, w jaki sposób powinno się kształtować dziecko, by w przyszłości „wrosło na ludzi”.

KOPD zwraca także uwagę, iż przemoc seksualna, fizyczna, psychiczna lub jakakolwiek inna jest wyrządzeniem krzywdy na całe życie. W swoich kampaniach społecznych odnosi się sytuacji, które mogą sprawić, że dziecko znajdzie się w krytycznym położeniu. Przykładowo może to być rozwód rodziców, niepotrafiących się między sobą porozumieć w kwestii sprawowania opieki nad dzieckiem.

Na stronie internetowej Komitetu Ochrony Praw Dziecka czytamy, iż organizacja podejmuje następujące działania: „prowadzi działalność interwencyjną, kontrolną i profilaktyczną oraz edukacyjno-szkoleniową; upowszechnia znajomość praw dziecka, ujawnia ich naruszanie w życiu rodzinnym i społecznym; podejmuje inicjatywy i działania na rzecz doskonalenia systemu ochrony praw dziecka; broni praw indywidualnych i zbiorowych dziecka, dba o prawidłowe stosowanie wobec dziecka przepisów prawa; inicjuje i rozwija specjalistyczne formy pomocy rodzinie; prowadzi własne placówki, jak: ośrodki interwencyjne, opiekuńczo-wychowawcze, interwencji kryzysowej, mediacyjne, poradnie dla dzieci i rodzin i inne; organizuje i prowadzi różne formy wypoczynku dla dzieci i młodzieży; podejmuje działania na rzecz ochrony praw dzieci niepełnosprawnych; udziela wszechstronnej pomocy dzieciom i ich rodzinom poszkodowanym w wypadkach komunikacyjnych; podejmuje wszelkie inne działania zmierzające do ochrony interesów dziecka, w tym m.in. działania z zakresu profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy” (strona internetowa KOPD).

WIKTYMIZACJA WTÓRNA A DZIAŁANIE ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Dzieci stosunkowo często są ofiarami przemocy domowej, wykorzystywania seksualnego, znęcania się czy innych przestępstw. W poszukiwaniu pomocy one same bądź ich prawni opiekunowie zgłaszają się do różnych instytucji, które zostały powołane w celu wsparcia pokrzywdzonych przestępstwami. Zwracają się zatem z prośbą o pomoc do m.in. Policji, ośrodków pomocy społecznej, pedagogów szkolnych, lekarzy, organizacji pozarządowych czy innych placówek powołanych do świadczenia nieodpłatnej pomocy. Niestety, może dość do sytuacji, w których osoba (w tym dziecko) spotka się z urzędnikiem, funkcjonariuszem bądź pracownikiem tychże

instytucji, który ze względu na nieznajomość, niezrozumienie, brak życzliwości czy zwykłą obojętność przyczyni się do wtórnej wiktyimizacji ofiary.

Brak odpowiednich kwalifikacji może spowodować sytuację, w której dziecko pokrzywdzone przestępstwem będzie czuło się współwinne.

Zdarza się, że skrzywdzić wtórnie mogą osoby o dobrych zamiarach, którym brakuje wiedzy na temat psychologii ofiar. W szczególnej sytuacji są tutaj dzieci – ogromne znaczenie ma miejsce i sposób ich przesłuchiwanie, a także osoba, która tego dokonuje. Szczególnie podkreśla się konieczność jednorazowego zeznawania przez dziecko, aby nie musiało kilkakrotnie wracać do bolesnych wspomnień. Praktyka w zakresie przesłuchiwania dzieci poprawiła się w ostatnich latach – częściej przeprowadzane są przesłuchania jednorazowe, w specjalnych, przyjaznych pokojach i w obecności psychologa (Gotez, 2012).

Bardzo ważne jest zatem współdziałanie ofiar z różnego typu instytucjami, w tym organizacjami pozarządowymi. Równie istotna jest dobra opieka i wsparcie dzieci pokrzywdzonych przestępstwem. Obecnie fundacje oraz stowarzyszenia działające na rzecz małoletnich ofiar posiadają specjalistów, którzy są wsparciem w każdym momencie – zarówno procesu, jak i późniejszego życia bez sprawcy. Krzywdy wyrządzone dzieciom mogą wpływać na całe ich późniejsze dorosłe życie, dlatego tak ważna jest pomoc wyspecjalizowanych w różnych dziedzinach osób.

WNIOSKI I PODSUMOWANIE

W ostatnich latach można zauważyć, jak wzrasta znaczenie organizacji pozarządowych w zakresie ochrony praw dziecka pokrzywdzonego przestępstwem. Trzeba się jednak temu przyrzeć wieloaspektowo.

Po pierwsze: instytucje te realnie wpływają na zmianę prawa obowiązującego, którego celem jest jeszcze lepsza ochrona dzieci. Wprowadzone w ten sposób regulacje są odpowiedzią na teraźniejsze i przyszłe potrzeby małoletnich, występujących w postępowaniu sądowym nie tylko jako ofiary, lecz czasami także jako świadkowie różnego rodzaju form przemocy. Poprzez bezpośredni kontakt z podopiecznymi organizacje pozarządowe doskonale wiedzą, co należy zmienić w prawie albo jaką lukę wypełnić, aby przywrócić osoby pokrzywdzone do życia w społeczeństwie zgodnie z obowiązującymi normami prawnymi.

Po drugie: świadczą nieodpłatną pomoc małoletnim oraz ich prawnym opiekunom. Jest to na tyle istotne, ponieważ bardzo często problem przemocy dotyka patologiczne lub biedne rodziny, które nie mogą sobie pozwolić na opłacenie specjalisty. Czasami koszty sądowe czy leczenia zmuszają osoby pokrzywdzone do trwania w sytuacji kryzysowej. Oczywiście zdarzają się również przypadki, iż ofiary ze wstydu nie są w stanie prosić o pomoc, a zwłaszcza o wsparcie finansowe.

Po trzecie: prowadzone przez organizacje społeczne projekty oraz kampanie wpływają na większą świadomość społeczną, jeśli chodzi o kwestie przemocy skierowanej przeciwko rodzinie i dziecku. Wskazują, w jaki sposób szukać pomocy, jak jej udzielać i gdzie się po nią zgłaszać. Uczą, jak rozpoznać pokrzywdzonego, lecz także zwracają uwagę na problemy, o których kiedyś wcale się nie mówiło.

Po czwarte: organizacje pozarządowe współpracują między sobą, a także z innymi instytucjami w celu lepszej ochrony życia i zdrowia dzieci. Bywają niekiedy „odciążeniem” władzy państwowej, która nie zdaje sobie sprawy z ilości i wagi problemów osób poszkodowanych. To fundacje, komitety czy stowarzyszenia prowadzą badania w tych kwestiach i prezentują wyniki swej pracy. To te organizacje kreują i prowadzą podmioty takie, jak np. Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży.

Wszystkie organizacje pozarządowe prowadzą jawną działalność na podstawie swych statutów. Do statutów tych ma dostęp każdy, gdyż są one udostępnione w internecie. Ponieważ są to organizacje pożytku publicznego, ich działalność oraz finansowanie muszą być zgodne z obowiązującym prawem. Warto zauważyć, iż formami współfinansowania działań tych organizacji jest m.in.: 1% podatków od osób fizycznych oraz darowizny.

W niniejszym artykule wymieniono jedynie kilka przykładowych organizacji pozarządowych, które według autorki zasługiwały z różnych przyczyn na prezentację. Niemniej instytucji pozarządowych działających na rzecz dzieci pokrzywdzonych przestępstwem jest wiele. Są one różnej wielkości i posiadają rozmaitych podopiecznych. Cele oraz działania tych organizacji bez wątplenia są godne pochwały, gdyż przyczyniają się bezpośrednio bądź pośrednio do polepszenia życia i zdrowia małoletnich.

BIBLIOGRAFIA

- Budyn-Kulik M. (2013). *Zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem – art. 197 § 4 k.k.* https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/kolor_IWS_Budyn-Kulik-M_Zgwa%C5%82cienia-ze-szczeg%C3%B3lnym-okrucie%C5%84stwem.pdf
- Deklaracja Praw Dziecka Uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 20 listopada 1959 r.
- Dogmaty Karnisty (2017). *Większa ochrona osób nieporadnych, również przed narodzeniem.* <https://www.dogmatykarnisty.pl/2017/02/wieksza-ochrona-osob-nieporadnych-rowniez-przed-narodzeniem>
- Fundacja A.R.T. <https://fundacjaart.pl>
- Fundacja Dajmy Dzieciom Siłę. <https://fdds.pl/co-robimy>
- Gotez Magdalena (2012). *Wtórna wiktyimizacja.* <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/aktualnosci/wtorna-wiktyimizacja>
- Kalinowska, A. (2019). *Procedura „Niebieskie Karty” i jej skuteczność w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie na przykładzie badań funkcjonariuszy Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku.* https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/8601/1/A_Kalinowska_Procedura_Niebieskie_Karty.pdf
- Komitet Ochrony Praw Dziecka. <http://kopd.pl/o-kopd/misja/>
- Komenda Główna Policji. <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzynie/50863,Przemoc-w-rodzynie.html>
- Komenda Główna Policji. <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-7/63507,Znecanie-sie-art-207.html>
- Komenda Główna Policji. <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/64005,uwodzenie-maloletniego-ponizej-lat-15-z-wykorzystaniem-systemu-teleinformatyczne.html>
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.
- Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.
- Podlewska, J., Szredzińska, R., Włodarczyk, J. (2019). *Analiza polskiego systemu ochrony dzieci przed krzywdzeniem.* Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. <https://fdds.pl/co-robimy/raporty-z-badan/2019/analiza-polskiego-systemu-ochrony-dzieci-przed-krzywdzeniem-2019.html>
- Pohl, Ł. (2019). *Prawo karne. Wykład części ogólnej.* Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Statut Fundacji A.R.T. przeciw przemocy z dnia 18 sierpnia 2019 r. <https://fundacjaart.pl/statut-fundacji-art/>
- Statut Fundacji Dajmy Dzieciom Siłę z dnia 27 czerwca 2018 r. https://fdds.pl/_Resources/Persistent/b/7/b/5/b7b50e136ac15995e58df162a2b36fdb86cf2a29/Statut.pdf
- Statut Komitetu Ochrony Praw Dziecka z dnia 16 kwietnia 2018 r. <http://kopd.pl/o-kopd/statut/>
- Statut Stowarzyszenia Otwarte Drzwi. https://otwartedrzwi.pl/wp-content/uploads/2019/06/STATUT_STOWARZYSZENIA_OTWARTE_DRZWI.pdf
- Stowarzyszenie Drzwi Otwarte. <https://otwartedrzwi.pl/>

- Tokarczyk, D. (2014). Obowiązek gwaranta w prawie karnym. *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, 4, 203–214. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2014.76.4.14>
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2020 poz. 1444.
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka. T.j. Dz.U. 2020 poz. 141.
- Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2009 nr 206 poz. 1589.
- Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego. Dz.U. 2017 poz. 773.